

Schema's politieke filosofie

DEEL I HET SOCIAAL CONTRACT

	Premoderne samenleving	Moderne samenleving
Periode	Oudheid en middeleeuwen	Vanaf 16 ^e eeuw
Wereldbeeld	Aristotelisch-thomistisch	Mechanisering (moderne wetenschap, kapitalistische economie ...)
Orde	Kosmos, natuurlijk	Ijzere wetmatigheden, mechanisch
Religie	Gedeeld religieus wereldbeeld	Opkomst religieus pluralisme (o.a. door het protestantisme)
	Descriptief $\approx$ normatief Elk zijnde heeft een essentie	Descriptief $\neq$ normatief Is-ought fallacy (uit wat 'is' kunnen we niet afleiden wat 'moet zijn', Hume)
Natuur	Natuurlijke structuur in de werkelijkheid (1) Onderscheid tussen sterkeren en zwakeren (feodale structuur) (2) Vaste rollenpatronen (man – vrouw ...)	Onttovering van de natuur
Politieke orde	Door God gewild	Kan niet in de natuur worden gevonden, er kan over gediscussieerd worden

	Thomas Hobbes (16 ^e – 17 ^e eeuw)	John Locke (17 ^e – 18 ^e eeuw)	Jean-Jacques Rousseau (18 ^e eeuw)
Grondlegger van	Contractarianisme	Liberalisme Liberaal constitutiona- lisme Natuurrechtsdenken	De moderne democratische traditie Rechtspositivisme Franse Revolutie
Het fundament van de politieke legitimiteit	Het eigenbelang	Het natuurrecht	De wil van het volk
Mensbeeld	Pessimistisch Individueel Mechanisch Egoïstisch, ethisch subjectivisme	Optimistisch Individueel Vrijheid en gelijkheid Moreel	Zowel optimistisch als pessimistisch Solitair, maar onvermijdelijk gemeenschaps- wezen
Natuurtoestand	Amoreel Extreem slecht Sterke argumen- tatieve rol	Moreel Goed Sterke argumen- tatieve rol	Amoreel Extreem goed Minder grote rol
	Elementen Oorlog Schaarse natuur Concurrentie	Vredevol Eigendom (property)	Vredevol Overvloedige natuur Solitair, zwervend bestaan
	Aannames Right of Nature (onbegrensde vrijheid) Prepolitiek Mensen zijn fysiek en mentaal gelijk	Law of Nature (beperkte vrijheid) Prepolitiek Mensen zijn gelijk qua rechten	Natuurlijke vrijheid Natuurlijke sentimenten Mensen zijn gelijk in behoeften

Het verval			Moreel Extreem slecht
	Elementen		Gemeenschap Eigendom Illegitieme staat
	Aannames		Macht + valse vrijheid Onnatuurlijk sentiment Mensen zijn ongelijk
Het sociaal contract		Moreel Beter Constructie, minimaal	Moreel Middenweg Spontaan
	Motivatie	Het eigenbelang	De ambitie om onze natuurlijke vrijheden op een meer effectieve manier te beschermen
	Wat geven de burgers af?	Hun recht op absolute vrijheid	Hun recht om te straffen
	Aannames	Laws of nature Politiek Vrijwilligheid	Politieke vrijheid Verzoening van de noodzaak om samen te leven met het bewaren van onze vrijheid

Heerser(s)	Leviathan (almachtige soeverein)	Volk (grondwet- gevende macht) Democratisch verkozen parlement (wetgevende macht) Constitutionele monarchie (uit- voerende macht)	Volk (grond- wetgevende en wetgevende soeverein) Verkozen Gouvernement (uitvoerende en rechterlijke macht)
Staatsvorm (voorkeur)	Vorstelijk absolutisme	Parlementaire monarchie	Directe democratie + verkozen aristocratie
	Scheiding der machten Nee	Ja, een voorloper van	Niet echt
Taak van de staat	De vrijheid van de burgers inperken	De vrijheid van de burgers bewaken	De vrijheid (en gelijkheid) van de burgers bewaken
Grenzen van de politieke macht	Ondeelbaar en absoluut Enkel de Leviathan staat boven de wet Het volk heeft geen recht op opstand	Limited gouvernement Niemand staat boven de wet Het volk heeft recht op opstand	Ondeelbaar en absoluut Niemand staat boven de wet Het volk mag geen discussies houden, maar heeft wel absoluut recht op 'opstand' tegen Le Gouvernement
Eigendom	Eén van de bijkomende wetten: recht op eigendom	Alles wat van ons is, is ons eigendom (o.a. lichaam) Door mixing creëren we meer eigendom	Komt tot stand omdat we elkaar eigendomsrechten erkennen

Religie	?	Vrijheid van religie Beperkingen: atheïsme en katholicisme	Vrijheid van religie (privé) Afdwingbare burgerlijke religie (publiek) Beperkingen: atheïsme en katholicisme
Kolonisatie	Ruimte voor kolonisatie (in het licht van de natuurtoestand)	Ruimte voor kolonisatie (door mixing) en slavernij (door straffen)	

Het algemeen principe van coöperatie

	B coöpereert met A	B coöpereert niet met A
A coöpereert met B	(+,+)	(--,++)
A coöpereert niet met B	(++,--)	(-,-)

Free-rider Degene die als enige niet coöpereert of parasiteert Strijkt de free-rider bonus (++,--) op	Sucker Degene die als enige coöpereert Moet het doen met de sucker payoff (++,--)
--	--

Drie historische fases volgens Michael Tomasello

	Primaten-coöperatie	Tweede-persoons moraliteit	Objectieve moraliteit
Wie?	Gezamenlijke voorouders	Homo heidelbergensis (+ peuters)	Homo sapiens (vanaf 3 jaar)
Wanneer?	6 miljoen jaar geleden	400 000 jaar geleden	100 000 jaar geleden
Coöperatie	Langdurige allianties van vrienden die elkaar helpen (vechten, vlooien, voedsel)	Toegenomen interdependentie door de noodzaak van een gezamenlijke jacht om te kunnen overleven	Onstaan van culturele gemeenschappen die de persoonlijke banden overstijgen en alle aspecten van het leven regelen
Intentionaliteit	Ieder voor zich	Gezamenlijke intentionaliteit	Collectieve intentionaliteit
Groep	Ieder voor zich	Duidelijke rolverdeling	Culturele common ground
Rationaliteit	Ieder voor zich	Coöperatieve rationaliteit	Culturele rationaliteit
Moraliteit	Zeer beperkt	Versterkt	Volledig aanwezig
Morality of sympathy	Een beetje	Altruïsme enorm versterkt	Loyaliteit gebaseerd op identiteit (in groep versus out group)
Morality of fairness	Niet Free-rider gedrag wordt niet op systematische manier gestraft	Rechtvaardige verdeling van de buit Gezamenlijke commitment tegenover de coöperatie Straffen van vrijbuiters, de reputatie is essentieel om te overleven	Sociale en morele normen krijgen een objectief karakter Wordt doorgegeven van generatie op generatie Er is een morele identificatie met het 'wij'

De drie verschillende 'werelden' volgens Jürgen Habermas

	De objectieve wereld	De sociale wereld	De subjectieve wereld
Sfeer	Empirische sfeer	Morele sfeer	Ethische sfeer
Inhoud	Causale interacties Kennis over standen van zaken in de natuurlijke werkelijkheid	Morele normen Normen die het samenleven of ons gedrag regelen	Preferenties en doelen Individuele of collectieve voorkeuren en verwachtingen
Geldigheidsclaim	Waarheid (slechts één waarheid mogelijk)	Geldigheid (slechts één geldigheid mogelijk)	Authenticiteit (oprechtheid) (meerdere uitkomsten mogelijk)
Bepaalt ...	... met welke middelen we de doelen kunnen realiseren	... aan welke randvoorwaarden we ons moeten houden bij het bepalen van de doelen en het kiezen van de middelen	... welke doelen we willen stellen
Vorm van communicatie	Theoretische discoursen	Praktische discoursen	Therapeutische kritieken
Procedurele voorwaarden	Ja, die van de ideale gespreks-situatie	Ja, die van de ideale gespreks-situatie	Nee
Conceptie van rationaliteit	Empirische rationaliteit	Morele rationaliteit	Ethische rationaliteit
Doel	Bij de doelen de meest efficiënte middelen bepalen	Discussiëren over de juistheid van morele normen	Vaststellen van de authenticiteit van de betrokkenen
(Gespecialiseerde) plaats van voorkomen	Moderne wetenschap	Ethiek en politiek	Psychotherapie

DEEL II RECHTVAARDIGHEID

De morele vermogens van de mens

	Rationaliteit	Morele (praktische) redelijkheid
Vragen	Wat wil ik doen, welke keuzes wil ik maken?	Binnen welke normen mogen wij onze eigen keuzes maken? Hoe verhoudt mijn vrijheid tot die van de ander?
Stelt ons in staat om ...	... een beeld te vormen van wat het goede leven voor ons inhoudt	... onze medemensen als gelijken te zien
We kunnen ...	... actief streven naar het goede leven, zelf zin geven aan ons leven, eigen keuzes maken	... onze medemens als gelijke behandelen
Principe	Individuele vrijheid	Gelijkheid
Traditie	Lockeaans	Kantiaans
Rawls	Capacity for the good life	Sense of justice
Habermas	Individuele autonomie	Morele autonomie
Tomasello	/	Morality of fairness

Vergelijking

	Amartya Sen	Rawls	Martha Nussbaum
Metriek	Capabilities	Primary goods	Capabilities
Welke zijn relevant?	Moet democratisch beslist worden door de burgers zelf	Social primary goods	Geeft een lijst van tien centrale capabilities
Welke verdelingsregel moeten we gebruiken?	Egalitarisme We moeten naar gelijkheid streven Opmerking: spreekt zich hierover niet duidelijk uit	Veralgemeend differentieprincipe Geen strikte gelijkheid, wel gelijke kansen zodat iedereen zijn talenten kán inzetten	Sufficiency account Er is een drempelniveau dat voor elk van de tien capabilities gehaald moet worden

Drie hoofdposities in het debat over de mondiale herverdeling van welvaart

	Kosmopolitisme	Nationalisme	Statelijke conceptie
Soort	Universalistisch	Particularistisch	Universalistisch
Structuur	Mondiale basisstructuur	Natiestructuur	Statelijke structuur
Principe	No-harm principe	Contextualisme	Duty to assist / dwang / contextualisme
Uitleg	Wereldwijde economische relaties impliceren de nood aan wereldwijde herverdeling zonder onderscheid op basis van nationaliteit	We hebben speciale morele verplichtingen ten aanzien van landgenoten met wie we een nationale identiteit delen	De universele nood aan het samenleven in politieke staten rechtvaardigt op basis van politieke gronden dat staten hun eigen welvaart bijhouden
Denkers	Thomas Pogge, Charles Beitz	David Miller	Cf. John Rawls, Thomas Nagel, Jean Cohen

DEEL III CULTUUR

/

DEEL IV DEMOCRATIE

Twee benaderingen van democratie

	Descriptieve (empirische) modellen	Normatieve modellen
Periode	Eerste helft van de 20 ^e eeuw Nog steeds populair bij politicologen	Vanaf eind jaren '60 Sindsdien ononderbroken vlucht
Mensbeeld	Burgers en politici streven enkel hun eigenbelang na, iedereen wil zijn of haar preferenties zo goed mogelijk uitgewerkt zien	Burgers en politici zijn morele personen met capacity for the good life / justice, notie van algemeen belang is zinvol
Rationaliteit	Instrumenteel (doelen zo goed mogelijk realiseren)	Moreel of praktisch
Democratie als ...	... aggregatieprocedure	... een leerproces waarin preferenties kunnen veranderen
Preferenties	Exogeen De doelen zijn gegeven	Endogeen Over de doelen en over de normen kunnen we redelijkerwijs nadenken
Belangrijke referentiepunten	Joseph Schumpeter (19 ^e – 20 ^e eeuw), pluralisme, social choice theorie	Aanzet van Peter Laslett (20 ^e – 21 ^e eeuw), John Rawls, <i>A Theory of Justice</i> (1971)
Probleem	De rationaliteit binnen de empirische modellen is te beperkend en het mensbeeld een onhoudbare antropologische aanname	Normatieve analyse is niet zo vanzelfsprekend, je botst heel snel op de vraag hoe de liberale traditie van Locke zich verhoudt tot de democratie van Rousseau (liberale democratie)

	De liberale traditie	De democratische traditie
Aard van de menselijke vrijheid	Individuele vrijheid in de private sfeer	Politieke vrijheid van burgers in de publieke sfeer
Legitimiteit van de macht	Politieke macht moet ingeperkt en gecontroleerd worden (checks-and-balances, scheiding der machten)	Politieke macht moet democratisch gelegitimeerd zijn, maar is verder absoluut en ondeelbaar
Statuut van de wet	Grondwettelijke verankering van de vrijheid Natuurrechtsdenken	Mensenwerk (ook de grondwet) Rechtspositivisme
Politieke gemeenschap	Universalistische theorie Cf. mensenrechten	Fundamentele vormen van exclusie Burgers versus buiten-landers Meerderheid versus minderheid

Vergelijkingen

- Lefort als synthese tussen Mouffe en Habermas?

Elementen van Mouffe (o.a.)	Elementen van Habermas (o.a.)
1. Macht	1. (Publiek) debat
2. Politieke strijd	2. Gelijkoorspronkelijkheid van liberalisme en democratie
3. Identificatie	3. Aard en oorsprong van het recht

- Gelijkenissen tussen Lefort en Mouffe

Macht	Politieke strijd	Identificatie
Politiek gaat over macht Taak van de politiek filosoof: machtsconstellaties analyseren	Het belang van politiek pluralisme De politieke strijd als wezenskenmerk van de democratie	Het belang van representatie en de encenering van het conflict Zo goed mogelijke politieke identificatie van de burgers en politieke integratie van de samenleving

- Gelijkenissen tussen Lefort en Habermas

(Publiek) debat	Gelijkoorspronkelijkheid van liberalisme en democratie	Aard en oorsprong van het recht
Lefort (ook Mouffe) verwerpt het ideaal van consensus Het politieke conflict of de politieke strijd moet de vorm aannemen van een (publiek) debat	Liberaal versus democratisch is een valse tegenstelling	Natuurrechtsdenken versus rechtspositivisme (zie 3.2) is een valse tegenstelling

Analyse van representatie van Hanna Pitkin

Formele benadering Kijkt enkel naar de manier waarop de vertegenwoordigers gecontroleerd worden door vertegenwoordigde burgers	Substantiële benadering Gaat in op de precieze aard van de relatie tussen vertegenwoordigde burgers en vertegenwoordigers
--	---

- Basisonderscheid binnen de **formele benadering**

Autorisatie De vertegenwoordigde burgers geven hun representanten op voorhand een mandaat mee De relatie is gebaseerd op vertrouwen	Accountability De vertegenwoordigers moeten achteraf rekenschap afleggen van hun daden De relatie is gebaseerd op verantwoording
--	---

- Basisonderscheid binnen de **substantiële relatie**

Standing for Benadrukt de manier waarop de vertegenwoordiger de burger aanwezig kan stellen	Acting for Benadrukt wat de vertegenwoordiger doet in naam van de vertegenwoordigde burger
---	--

- Onderscheid binnen **standing for**

Descriptieve representatie De volksvertegenwoordiging moet een gelijkende afspiegeling zijn van de bevolking Relevante debatten over bv. diplomaten-democratie (cf. Mark Bovens), onder-vertegenwoordiging van vrouwen en allochtonen ...	Symbolische representatie De volksvertegenwoordiging moet gebaseerd zijn op een sentimentele identificatie van de burger met de representant Representant kan een persoon, vlag, gebouw, voetbalploeg, ander symbool zijn
--	--

- Onderscheid binnen **acting for**

Volksvertegenwoordiger als gedelegeerde Een vertegenwoordiger die een strikte opdracht krijgt van de kiezer	Volksvertegenwoordiger als trustee (vertrouweling) Een vertegenwoordiger die het vertrouwen krijgt van de kiezer
---	--

Heeft een gebonden mandaat om de particuliere belangen van de eigen kiezers uit te voeren	Mag in vrijheid en onafhankelijkheid het algemeen belang dienen
---	---

Analyse van de geschiedenis van de parlementaire democratie in West-Europa door Bernard Manin

	Parlementarisme	(Verzuilde) partijdemocratie	Mediademocratie
Periode	19 ^e eeuw	Van 1900 tot 1980	Sinds de jaren 1980
Volksvertegenwoordigers	Notabelen Trustee	Massapartijen Partijbureaucraten Gedelegeerde	Charismatische leiders Gemediatiseerde politicus (= persoon met een verhaal)
Parlement	Deliberaties over het algemeen belang	Bevestiging van bereikte akkoorden (compromissen)	Bevestiging van bereikte akkoorden (compromissen)
Middenveld	/	Elke zuil creëert een aparte wereld met eigen voorzieningen, netwerken, verenigingen	Traditionele zuilen-organisaties Nieuwe organisaties (LGBTQ+, vrouwen, ecologie ...) Buurt- en wijkcomités
Volk	Staat buiten het politieke gebeuren	Trouwe kiezers Krijgen de dienstverlening die ze nodig hebben via de zuil waarin ze opgroeien	Zwevende kiezers Kunnen hun politieke mening makkelijker uiten, beter geïnformeerd Ruimte voor substantively acting for
Problemen	Sociale conflicten worden zelden opgepikt	Compromissen reflecteren vooral de machtsverhoudingen tussen de zuilen	

Populisme als stijl Zeer breed fenomeen (zowat alle partijen) Drie stijlelementen 1. Anti-establishment discours 2. Belang sterke leidersfiguur 3. Simplistische slogans en oplossingen Ontstaan door mediademocratie sinds jaren '80 (cf. Manin) Relatief onproblematisch, maar ook niet bevorderlijk voor de kwaliteit	Populisme als ideologie Hard populisme (Vlaams Belang, PVV, FN, maar ook Poetin, Erdogan ...) Drie verharde stijlelementen 1. Het establishment is niet politiek legitiem 2. Leidersfiguur die het volk belichaamt 3. Geen complex debat Ontstaan door falend representatief systeem Gevaar voor de democratie
--	--

Ideologie	Een visie op de invulling van bepaalde fundamentele politieke termen Redelijk neutraal begrip
------------------	---

Rechts populisme Een etno-culturele (nationale) identiteit Het eigen volk	Links populisme Een socio-economische identiteit De arbeiders, de boeren, de armen
---	--

	Government	Governance
Wat?	Traditionele administratieve of overheidsstructuren	Alternatieve bestuursvorm
Wie?	Primaat van de politiek en van de overheid	Alle stakeholders (= belanghebbenden) worden betrokken
Aansturing	Centrale aansturing	Horizontale aansturing
Bestuur	Hiërarchische machtsuitoefening	Horizontale bestuursnetwerken
Macht	Zichtbaar machtscentrum	Anoniem karakter, vervaagde grens tussen publiek en privaat
Beleid	Gevoerd door de meerderheid en gecontesteerd door de oppositie	Gericht op consensus
Wetten	Top down	(Vaak) op basis van soft law

Soft law	Juridische instrumenten die niet of moeilijk wettelijk afgedwongen kunnen worden, maar toch een zekere regulerende werking hebben
-----------------	---